

№ 11 (784)
Сакавік 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Рэгіён: фотаальбом пра Шчучыншчыну** — стар. 2
- ☞ **Абагульненне: здабыткі, праблемы і перспектывы развіцця краязнаўства** — стар. 2 - 4
- ☞ **Згадка: Радзівілы з Паланэчкі** — стар. 5

На выставе краязнаўчай літаратуры

Форум — месца сустрэчаў і абмеркаванняў

12 і 13 сакавіка Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь і Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь правялі I Рэспубліканскі краязнаўчы форум Беларусі ў рамках Года малой радзімы. Галоўным партнёрам выступіла кампанія JTI. З розных куткоў краіны сабраліся больш за 250 рупліўцаў — краязнаўцы, даследчыкі рэгіёнаў, а таксама навукоўцы, літаратары, грамадскія дзеячы. Да мерапрыемства ў гістарычным музеі была арганізаваная выстава краязнаўчай літаратуры, у тым ліку краязнаўчыя выданні, прадстаўленыя на конкурсе.

Праграма двух дзён была насычаная. Пасля прывітальных словаў ад Міністэрства культуры, Міністэрства інфармацыі і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, выступленняў старшыні камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Нацыянальнага саходу Рэспублікі Беларусь, члена-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Ігара Марзалюка ды іншых гасцей Форуму пачалося пленарнае пасяджэнне.

Прагучалі даклады дырэктара Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН

Беларусі, кандыдата філалагічных навук, дацэнта Ігара Капылова «Месца і роля акадэмічнай навукі ў даследаванні лінгвакультурнага і фальклорна-эт-

Аляксандра Кравец

награфічнага ландшафту Беларусі», старшыні ГА «Беларускі фонд культуры» Тацэўша Стружэцкага «Краязнаўства ў Беларусі: здабыткі, праблемы і перспектывы развіцця», дырэктара Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, кандыдата гістарычных навук, дацэнта Вячаслава Даніловіча «Дзейнасць Інстытута гісторыі НАН Беларусі па даследаванні і папулярызацыі рэгіянальнай гісторыка-культурнай спадчыны», начальніка аддзела краязнаўства Рэспубліканскага цэнтра экалогіі і краязнаўства Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандры Кравец «Арганізацыя краязнаўчай работы ва ўстановах адукацыі краіны», намесніка генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, кандыдата культу-

ралогіі Алеся Сушы «Стан і развіццё краязнаўства ў бібліятэках Беларусі». Дырэктар краязнаўчага выдавецтва «Рыфтур» Сяргей Плыткевіч прадставіў цікавы праект «Планета Беларусі».

У другой палове першага дня і пачатку другога дня адбылася праца па секцыях. Усяго былі запланаваныя 242 даклады. На секцыі «Краязнаўства ў сістэме навукова-даследчай працы» — 81 даклад, «Краязнаўства ў вучэбна-выхаваўчым працэсе ўстановаў адукацыі» — 54 даклады, «Асоба ў краязнаўстве: з гісторыі біяграфій беларускіх краязнаўцаў» — 31, «Экалагічнае краязнаўства і турыстычная дзейнасць і студэнцкая канферэнцыя «Моладзь і краязнаўства» — разам 30 дакладаў, на канферэнцыі школьнікаў «Пазашкольнае краязнаўства: вопыт рэгіёнаў» — 44 даклады.

Пад час фінальнага пленарнага пасяджэння выступілі кіраўнікі секцыяў, некаторыя краязнаўцы і грамадскія дзеячы. Адбылося прыняцце вынікавай

рэзалюцыі Форуму (яе мы надрукуем у адным з наступных нумароў газеты). Ва ўрачыстай абстаноўцы прайшло ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу краязнаўчай літаратуры. Гран-пры прысуджанае Ігару Пракаповічу з Паставаў за серыю кніг краязнаўчай тэматыкі, актыўны ўдзел у папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны, за значны ўклад у развіццё краязнаўства Беларусі. Яшчэ адным даследчыкам і аўтарам, які можа быць прыкладам для іншых, назваў Т. Стружэцкі пад час цырымоніі ўзнагароджання Сяргея Чыгрына з Слоніма. Поўны спіс пераможцаў мы надрукуем у наступных нумары нашай газеты.

Першы Форум краязнаўцаў Беларусі меў немалы розгалас у СМІ і сацыяльных сетках (з некаторымі пазнаёмім нашых чытачоў). Было вырашана падобнае мерапрыемства праводзіць не радзей як раз на два гады. Цяпер рыхтуецца да выдання зборнік дакладаў Форуму, а таксама ідзе збор інфармацыі пра краязнаўцаў краіны, для падрыхтоўкі энцыклапедычнага даведніка.

Падрыхтаваў Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Усе фота ў нумары з Форуму —
Намаі КУПРЭВІЧ

Сяргей Чыгрын пад час узнагароджання

Сябры! Не забывайцеся падпісвацца на «Краязнаўчую газету». Зрабіць гэта цяпер можна і не выходзячы з дома: на belpressa.by

Прэзентацыя фотаальбома «Шчучын і ваколiцы»

У Шчучынскай раённай бібліятэцы імя Цёткі прайшла прэзентацыя новай кнігі «Шчучын і ваколiцы». Яна выдана да 80-годдзя з часу ўтварэння нашага раёна. Гэта цудоўны фотаальбом, на старонках якога адлюстраваны прыгожыя і непаўторнасны края. У мерапрыемстве прынялі ўдзел тыя, хто ўклаў часiнку душы, сваё майстэрства і талент у стварэнне новай кнігі. Гэта супрацоўнікі раённай газеты «Дзянніца» Таццяна Ступакевiч – аўтар тэксту, фатографы Ганна Віленцэвіч, Аляксандр Каспячук, намеснік начальніка аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Шчучынскага райвыканкама Таццяна Цюсіна. Присутныя даведаліся пра тое, як узнікла ідэя стварэння кнігі, у якім выдавецтве яна выдана, чым адрозніваецца ад iншых выданняў пра наш раён.

*Людміла АЛЯКСЕЙ,
бібліяграф аддзела абслугоўвання і інфармацыі
Шчучынскай раённай бібліятэкі імя Цёткі*

На тым тыдні...

✓ Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь ладзіць чацвёртую ўсебеларускую выставу мастацтва «Я Манэ Я Шышкін Я Малевіч». З 12 сакавіка па 26 красавіка акрамя дэманстрацыі жывапісных твораў сучасных беларускіх мастакоў запланаваны разнастайныя мерапрыемствы, у тым ліку персанальная выстава мастака-пераможцы глядацкага галасавання мінулага года Сяргея Грыневіча, дзе прадстаўлены Пасхальны цыкл працаў.

✓ 12 сакавіка ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адкрываецца выстава мастацкіх працаў Генадзя Чыстага «І Прад высокаю красо...». Імя аўтара вядомае многім пакаленням музейшчыкаў Беларусі і замежжа, ён стварыў мноства прыгожых экспазіцыяў і выставаў у розных гарадах і краінах (напрыклад, канцэпцыя экспазіцыі музея М. Багдановіча «Фальварак Ракуцёўшчына», першая экспазіцыя Дома-музея М. Багдановіча ў Яраслаўлі). Выстава раскрывае iншы бок творцы: ён выступае як выдатны партрэтyst, з яго карцінаў на нас глядзяць беларускія прыгажуні – супрацоўніцы музеяў, бібліятэк, iншых культурных устаноў.
Пабачыць творы можна да 29 сакавіка.

✓ Выстава рыцарэнтаў з Беларусі і Латвіі, прымеркаваная да Дня Канстытуцыі, «Праобраз еўрапейскай Канстытуцыі» адкрылася 16 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Выстава арганізаваная пры ўдзеле Пасольства Рэспублікі Беларусь у Латвійскай Рэспубліцы і Акадэмічнай бібліятэкі Латвійскага ўніверсітэта.

Беларусы былі аднымі з першых у свеце, хто займаў канстытуцыйнае заканадаўства. Трэці Статут Вялікага Княства Літоўскага, складзены па-беларуску і зацверджаны ў 1588 г., меў усе рысы сапраўднай Канстытуцыі. Яго з'яўленне паставіла наш народ на п'едэстал пачынальнай канстытуцыйнага заканадаўства ў кантынаентальнай Еўропе і свеце. Старажытная беларуска-літоўская Канстытуцыя была перанята многімі iншымі народамі і стала асновай прававой сістэмы розных краінаў. Статут ВКЛ 1588 г. выкарыстоўваўся пры кваліфікацыі прускага права ў канцы XVI ст., складанні Саборнага ўлажэння 1649 г. у Маскоўскай дзяржаве, быў пісьмовым зводам дзейнага права і ўжываўся ў судах на тэрыторыі Літвы, Латвіі, Польшчы, Расіі, Украіны, Эстоніі. Таму Статут перакладаўся на замежныя мовы: у XVII – XIX стст. на рускую, украiнскую, нямецкую, французскую, лацінскую. Фактычна, ён стаў правабрамам еўрапейскай Канстытуцыі, пабудаваная на прынцыпах дэмакратыі, роўнасці, справядлівасці, вяршэнства права.

Упершыню прадстаўлены шырокай публіцы амаль нікому не вядомы спіс Статута ВКЛ 1588 г. у перакладзе на нямецкую мову пачатку XVIII ст. са збору адной са старэйшых бібліятэк Еўропы – Акадэмічнай бібліятэкі Латвійскага ўніверсітэта. Можна пабачыць друкаваны асобнікі Статута XVII – XIX стст. з фонду НББ на еўрапейскіх мовах.

✓ 16 сакавіка ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» прайшло адкрыццё выставачнага акаварэльнага праекта «Дрэвы і Вобразы» суполкі акаварэлістаў «Арт-студыя АКВАВІР». Выстава праводзіцца пры падтрымцы Беларускага саюза мастакоў і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. У праекце бяруць удзел акаварэлісты розных узростаў і рангаў, прафесіяналы-сябры БСМ, творчая моладзь і аматары акаварэлі. Кожны аўтар прапануе глядачу асабiстыя арыгiнальныя вобразныя асацыяцыі.
Пабачыць акаварэлі можна па 30 сакавіка.

Краязнаўства ў Беларусі:

*Даклад старшыні ГА «Беларускі фонд культуры»
Тадэуша Стружэцкага на Першым краязнаўчым форуме Беларусі*

Шаноўныя сябры!

Дазвольце павітаць усіх прысутных на Першым краязнаўчым форуме Беларусі, які сапраўды ўпершыню праводзіцца ў такім шырокім фармаце і пры падтрымцы дзяржаўных органаў і ўстаноў – міністэрстваў інфармацыі, культуры і адукацыі, Нацыянальнай акадэміі навук, з удзелам прадстаўнікоў навуковых і навучальных устаноў усіх узроўняў, архіваў, музеяў і бібліятэк, краязнаўчых аб'яднанняў, прыватных камерцыйных фірмаў, асобных рэлігійных канфесій і найбольш актыўных краязнаўцаў – сапраўдных летапісцаў мінуўшчыны і сучаснасці.

У сувязі з абмежаваным часам выступлення засяроджу вашу ўвагу толькі на асобных актуальных праблемах развіцця краязнаўства і выкажу пазіцыю Беларускага фонду культуры, для якога краязнаўства было і застаецца найважнейшым статутным накірункам дзейнасці ўжо на працягу 33-х гадоў.

Не маючы магчымасці заглябляцца ў гісторыю развіцця краязнаўства, але дзеля таго, каб аб'ектыўна ацаніць сённяшнюю сітуацыю, магу толькі назваць яго найважнейшыя перыяды і дасягненні. Агульнавядома, што краязнаўства атрымлівала сваё развіццё і на ўсіх этапах развіцця грамадства з часу яго фармавання і ўзнікнення пісьменнасці.

За час адліку возьмем мінулае стагоддзе Беларусі як самастойнага дзяржаўнага ўтварэння новага часу. Найбольш плённымі перыядамі для развіцця краязнаўства былі 1920-я – 1930-я, 1970-я – 1990-я гг.:

- з 1922 г. каардынацыйным цэнтрам краязнаўства

Тадэуш Стружэцкі

стаў Інбелкульт, пры ім Цэнтральнае бюро краязнаўства. У гэты перыяд таварыства існавалі ў многіх гарадах і раёнах, актыўна ствараліся пры навучальных і навуковых арганізацыях. У 1926 і 1927 гг. адбыліся Першы і Другі Усебеларускія з'езды краязнаўцаў, у якіх прынялі ўдзел 146 і 187 дэлегатаў. Да пачатку 1928 г. у Беларусі дзейнічала больш за 300 краязнаўчых арганізацый і гурткоў, былі створаныя Віцебскі, Мінскі, Магілёўскі, Гомельскі, Полацкі, Слонімска, Баранавіцкі і iншыя краязнаўчыя музеі. У 1928 г. Бюро краязнаўства прыняло рашэнне аб выкладанні метадыкі краязнаўства ў беларускіх тэхнікумах, у 1930 г. Наркам абсветы краязнаўства быў ўведзена ў праграмы педагагічных інстытутаў;

- у 1965 г. была прынята пастанова ЦК КПБ «Аб стварэнні Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры». Яго актыўнымі дзякуючы падтрымцы органаў мясцовай улады было створана каля 800 народных мемарыяльных музеяў і пакояў;

- у 2-й палове 1980 г. было створана Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны, заснавальнікам якога быў Ніл Гілевіч;

- у 1960 – 1980 гг. выйшлі манаграфіі Л. Аляксеева, М. Улашчыка, В. Чамярыцкага, В. Бандарчыка, М. Піліпенкі, Г. Кахановскага, у якіх на грунтоўнай навуковай базе былі вывучаны гістарычныя шляхі фармавання крынізнаўства, археалогіі і этнаграфіі Беларусі.

- у 1984 – 1987 гг. Акадэмія навук быў выданы «Збор помнікаў гісторыі і культуры» ў 6-і тамах, «Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі», у 1989 г. – энцыклапедыя «Этнаграфія Беларусі», пазней – энцыклапедычныя даведнікі «Народная культура Беларусі», «Гарады і вёскі Беларусі» і iнш. Трэба падкрэсліць выключную ролю дзейнасці акадэміі навук на фармаванні навуковай базы і асновы развіцця краязнаўства ў краіне;

- на працягу 1985 – 2005 гадоў быў паспяхова рэалізаваны першы дзяржаўна-грамадскі краязнаўчы праект – выдадзена серыя гісторыка-дакументальнай хронікі «Памяць» у 146-і тамах – своеасаблівых энцыклапедычных кожнага раёна. Гэтыя кнігі былі скіраваны ў асноўным на занатаванне гістарычных фактаў і падзей Вялікай Айчыннай вайны. Важна адзначыць, што менавіта мясцовыя даследчыкі і краязнаўцы складалі асновы калектываў аўтараў матэрыялаў гэтых хронік.

- у 1989 г. адбыўся ўстаноўчы з'езд Беларускага краязнаўчага таварыства, якое ўзначаліў Генадзь Кахановіч, актыўны і дасведчаны краязнаўца, аўтар фундаментальных прац «Археалогія і краязнаўства Беларусі ў XVII – XIX стст.» (пасля смерці Г. Кахановскага яно перастала існаваць);

- у 1998 г. на базе вучнёўскіх калектываў музеяў, гурткоў пазашкольных устаноў ва ўсіх рэгіёнах краіны была арганізавана Усебеларуская турыстычна-краязнаўчая экспедыцыя «Наш край»;

- важным штуршком для развіцця краязнаўства сталі гісторыка-краязнаўчыя кнігі Уладзімера Караткевіча «Зямля пад белымі крыламі» і «Чорны замак Гальшанскі», Алеся Карлюкевіча «Краязнаўчы рэсурс у вывучэнні беларускай літаратуры», «Старонкі радзімнаўства. Месцы. Людзі. Краязнаўчыя нарысы» навуковыя выданні вядомага даследчыка і апантанага краязнаўцы Леаніда

Секцыя «Краязнаўства ў сістэме навукова-даследчай працы»

Здабыткі, праблемы і перспектывы развіцця

Лыча, у тым ліку грунтоўная кніга «Краязнаўства ў кантэксце сучаснага нацыянальна-культурнага развіцця Беларусі»;

- Варта таксама ўспоміць, што ў 2009 г. была праведзеная яшчэ адна ўстаноўчая канферэнцыя па стварэнні Беларускага краязнаўчага таварыства, старшынёй якой былі абраны пісьменнік Анатоль Бутэвіч, намеснікамі – Віталь Скалабан, Рычард Саматый і Павел Каралёў, але пазней яно не было зарэгістравана;

- З'явіліся ўклад у развіццё краязнаўства Беларусі ў пасляваенныя гады і апошнія дзесяцігоддзі мінулага стагоддзя зрабілі Уладзімір Калеснік, Аляксандр Балакоз, Міхась Мельнікаў, Генадзь Кахановіч, Мікола Ермаловіч, Міхась Ткачоў, Віталь Скалабан, Генадзь Кісялёў, Леў Казлоў, Анатоль Грыцкевіч, Віктар Насевіч, Адам Мальдзіс, Аляксей Каўка, Радзім Гарэцкі і іншыя. Вельмі важна, што іх досвед і традыцыі актыўна працягваюць сённяшнія вядомыя навуковцы і даследчыкі – Марыя Бяспалая, Аляксандр Гужалоўскі, Алег Трусаў, Ігар Капылоў, Сяргей Тарасаў, Андрэй Кіштымаў, Ігар Мельнікаў, Анатоль Трафімчык, Святлена Немагай, Віктар Скоробагатаў, Віктар Хурскі і іншыя.

І, безумоўна, мы з вялікай іудзячнасцю гаворым пра сённяшніх апантаных і дасведчаных краязнаўцаў-практыкаў Ігара Пракаповіча, Сяргея Чыгрына, Таццяну Канапацкую, Вітаўта Ермаленка, Кастуся Шытала, Святлану Кошур, Міколу Шуканава, Аляксандра Папава, канечне ж, Глеба Лабадзенку, Алеся Сапегу і іншых, у тым ліку многіх прысутных тут, якія ўносяць значны ўклад у развіццё сучаснага краязнаўства. У сувязі з гэтым актуальнай застаецца ідэя БФК аб падрыхтоўцы і выданні «Энцыклапедычнага даведніка краязнаўцаў Беларусі».

Неабходна таксама адзначыць, што шмат гадоў краязнаўства было залішне палітызаванае і менавіта па гэтай прычыне ў многіх рэгіёнах да краязнаўцаў ставіліся насцярожана, не гаворачы ўжо аб канкрэтных падтрымцы. З такімі фактамі і сёння прыходзіцца час ад часу сутыкацца.

Дазволю сабе каротка даспыніцца і на дзейнасці БФК, які мы сёння

прадстаўляем як ініцыятары і адны з арганізатараў форуму. З першых гадоў існавання БФК ініцыяваў і распачаў рэалізацыю доўгатэрміновых краязнаўчых навукова-даследчых і выдавецкіх праектаў «Спадчына» і «Вяртанне» (было выдадзена 7 выпускаў).

Пазней быў рэалізаваны праект «Славуцкія імёны Вацькаўшчыны», дзякуючы якому былі вернуць у навуковы і грамадска-культурны кантэксць дзясяткі знакамітых у свеце, але забытых на сваёй радзіме выхадцаў з Беларусі.

Канферэнцыя школьнікаў
«Пазашкольнае краязнаўства: вопыт рэгіёнаў»

Самым доўгатэрміновым праектам БФК з'яўляецца «Краязнаўчая газета» (заснавальнікі Беларускага фонд культуры і У.А. Гілеп), якая выдаецца на пастаяннай аснове штодзённа амаль 18 гадоў і адлюстроўвае праблемы беларускай гісторыі, культуры, дзейнасці музеяў і бібліятэк, навучальных устаноў, краязнаўцаў па вывучэнні гісторыі сваёй малой радзімы, выяўленні і ахове помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны і многія іншыя. «КГ» не толькі шырока асвятляе практычную дзейнасць краязнаўцаў, але і ініцыіруе актуальныя праекты. Так, яшчэ ў 2014 г. БФК і «Краязнаўчай газетай» быў распачаты грамадскі праект «Захаваем і ўшануем сваю малую радзіму», які быў скіраваны перш за ўсё на захаванне памяці аб вёсках і мястэчках, што знікаюць. Для нашай краіны гэтая праблема з'яўляецца надзвычай актуальнай і вельмі вострай. Паводле дадзеных Сусветнага банка Рэспубліка Беларусь не толькі ўваходзіла ў групу краін, дзе колькасць сельскага насельніцтва зніжалася, але і мела сярод іх адзін з самых высокіх паказчыкаў сярэдняга

штогадовага зніжэння долі сельскага насельніцтва – 1,6% у год (у свеце – 0,6%). За апошніе дзесяцігоддзе гэтая праблема яшчэ больш абвастрылася.

Увогуле, гэтая праблема з'яўляецца не толькі вельмі балючай, але і пагрозлівай для існавання краіны, бо разам са знікаючымі вёскамі знікаюць гісторыя, мясцовыя традыцыі, назапашаны стагоддзямі мясцовы лад жыцця беларусаў. На жаль, сучасныя аграгарадкі або ўзбудынены новыя вёскі ўжо не замяняюць іх, а не запісаны і не занатаваны для будучыні, яны аб'яд-

каў пры іх зносе дзеля выяўлення каштоўных прадметаў і дакументаў для фіксацыі і магчымага ўключэння ў фонды мясцовых музеяў;

- фармаванне і стварэнне турыстычных брэндаў на базе цікавых мясцовых традыцый або народных калектываў, аб'ектаў, мясцовых турыстычных маршрутаў;

- стварэнне этнаграфічных і музейных экспазіцый і пакояў у мясцовых бібліятэках і школах, стварэнне мясцовых дабрачынных фондаў, грамадскіх аб'яднанняў у форме зямляцтваў і іншых.

Мы ўжо маем шмат цікавых прыкладаў, калі гэтыя важныя задачы на працягу апошніх дзесяцігоддзяў паспяхова вырашаюць менавіта мясцовыя краязнаўцы.

Вілейскія краязнаўцы на чале з Анатолем Рогачам за 20 гадоў устанавілі каля 20-і помнікаў і памятных знакаў вядомым асобам Вілейскага раёна і знаковым падзеям, якія тут адбыліся. Яшчэ ў 2009 г. пачаўся праект стварэння Мемарыяла памяці былых вёсак, якія зніклі за апошнія 70 гадоў, дзе пазначаны на камянях 253 зніклыя паселішчы на Вілейшчыне.

Дзякуючы актыўнай дзейнасці Ігара Пракаповіча і мясцовых краязнаўцаў занатаваная гісторыя большасці вёсак і мястэчак Пастаўскага раёна, аб іх выдадзена звыш 50-і кніг, створана інтэрактыўная карта месцаў размяшчэння, гісторыя назваў усіх населеных пунктаў раёна.

Або яшчэ адзін цікавы прыклад: Валянціна Логвін падрыхтавала мясцовую энцыклапедыю «Не знікай, мая вёсачка» зніклых вёсак Асіповіцкага раёна.

Напрыканцы 2016 г. у БФК з'явіўся новы праект «Мой род – мая радзіма», скіраваны на падтрымку і папулярызацыю дзейнасці мясцовых краязнаўцаў па фармаванні сваіх радаводаў, выданні кніг і інш. У межах праекта былі праведзеныя прэзентацыі краязнаўчых аб'яднанняў, новых кніг, творчых сустрэчы з вядомымі дзяржаўнымі і грамадскімі дзеячамі, пісьменнікамі.

Лагічныя працягам гэтага праекта стаў рэспубліканскі конкурс «Славуцкія імёны маёй малой радзімы», прысвечаны Году малой радзімы. Неабходна канстатаваць, што

Год малой радзімы як вельмі важны дзяржаўна-грамадскі праект з'явіўся важным стымулам актыўнага развіцця краязнаўчай дзейнасці ў цэлым. Гэта пацвердзіла і праведзеная ў снежні 2018 г. БФК сумесна з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі «Краязнаўчая прэзентацыя першага Года малой радзімы», на якой было прадстаўлена каля 10-і найбольш цікавых праектаў, што рэалізуюцца бібліятэчнымі і музейнымі ўстановамі, школамі, грамадскімі арганізацыямі, аграасядабамі, асобнымі краязнаўцамі. Менавіта тады і з'явілася ідэя правядзення краязнаўчага форуму, якую актыўна падтрымаў Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь.

Краязнаўчая практыка знаходзіцца ў пастаянным развіцці. За апошнія дзесяцігоддзі разам з комплексным, атрымала шырокае развіццё і галіновае краязнаўства – гістарычнае, этнаграфічнае, геаграфічнае, літаратурнае, канфесійнае. І гэта лагічна, бо выхаванне і навучанне краязнаўствам з'яўляецца вельмі эфектыўным, асабліва ў фармаванні нацыянальнай свядомасці – гэта любіць незалежнай краіны.

Краязнаўства-Радзімазнаўства і Радзімалюбства – гэтыя, па азначэнні пісьменніка Анатоля Бутэвіча, краевугольныя камяні могуць сёння быць важнымі складнікамі і нацыянальнай ідэі, якую даю шукае наша грамадства. Менавіта яны, без нейкага знешняга прымусу, падштурхоўваюць сучаснікаў сваімі рукамі аднаўляць і зберагаць гісторыка-культурную і прыродную спадчыну, таксама як і спадчыну свайго роду.

Вяртаючыся да ўжо згаданых хронік «Памяць», хачу таксама агучыць прапанову БФК аб мэтазгоднасці іх абнаўлення і перавыдання, бо «раскапанні» і назапашаных мясцовымі краязнаўцамі матэрыялаў хопіць на новыя тамы. Дарэчы, ёсць ужо прыклады, калі гэтая ініцыятыва прабіраецца знізу. Апантаная краязнаўствам журналістка з Луніна Таццяна Канапацкая адна падрыхтавала і выдала ўжо 7 новых кніг «Памяць», прысвечаных Лунінецкаму раёну. Аркадзь Падліпскі з Віцебска выдаў 10 кніг серыі «Віяграфія віцебскага дома».

(Заканчэнне на стар. 4)

Краязнаўства ў Беларусі: здабыткі, праблемы і перспектывы развіцця

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 2 – 3)

Развіццё краязнаўства ў Беларусі мае ўжо пэўную сістэму працы, вялікую сетку спецыяльных і спецыялізаваных дзяржаўных устаноў, грамадскіх арганізацый і іншых фармаванняў.

Найбольш значны вопыт краязнаўчай дзейнасці за апошнія дзесяцігоддзі назапашаны ў сістэме ўстаноў адукацыі ўсіх узроўняў. Нават фармальны паказчык прадстаўніцтва на сённяшнім форуме пацвярджае гэта. Не маю магчымасці па часе заглябляцца ў гэты накірунак, тым больш што наперадзе цікавае выступленне прадстаўніка гэтай сферы.

Ужо многія гады сістэмнай арганізацыяй краязнаўчай дзейнасці займаюцца бібліятэчныя ўстановы краіны, якія першымі распрацоўвалі мэтавыя доўгатэрміновыя праграмы (напрыклад, абласная і раённыя ў Віцебскай вобласці), стваралі мясцовыя летапісы, фармавалі фонды краязнаўчых запісаў і літаратуру, прэзентавалі краязнаўцаў. У якасці прыкладаў можна на прывесці актыўную і разнастайную дзейнасць Бярэзінскай, Ганцавіцкай, Карэліцкай ды іншых цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм. Важную ролю ў гэтым накірунку выконвае Нацыянальная бібліятэка Беларусі, якая з'яўляецца сапраўдным навукова-метадычным цэнтрам.

Вядучую ролю ў краязнаўчай дзейнасці займаюць спецыялізаваныя ўстановы – дзяржаўныя краязнаўчыя музеі (сёння іх звыш 90), школьныя краязнаўчыя музеі (465), а ўсяго іх каля 1500, ведамасныя і прыватныя – іх сетка з кожным годам павялічваецца, дарэчы скажаць – краязнаўствам павінны займацца ўсе музеі незалежна ад профілю і статусу, а значыць, павышаецца і запатрабаванасць краязнаўцаў, бо іх знаходкі, зборы і калекцыі часта становяцца асновай фармавання фондаў новых музеяў.

Але сёння мы гаворым і аб тым, што краязнаўчыя музеі паўсюдна павінны стаць сапраўднымі арганізацыйна-метадычнымі і каардынацыйнымі цэнтрамі краязнаўчай дзейнасці ў рэгіёнах – у іх для гэтага ёсць адпаведныя спецыялісты, база і метадалогія.

На ўзроўні краіны такім каардынацыйным цэнтрам мае ўсе магчымасці стаць Нацыянальны гістарычны музей, і мы спадзяемся, што сённяшні форум будзе для гэтага важным стымулам. На наш погляд, на базе НГМ і БФК можна было б стварыць каардынацыйны савет, які мог бы правесці неабходную падрыхтоўчую працу па стварэнні Рэспубліканскага краязнаўчага таварыства, што было б лагічным і неабходным для фармавання цэласнай сістэмы краязнаўчай дзейнасці ў нашай краіне.

Калі мы гаворым аб завершанай сістэме краязнаўчай дзейнасці, то разумеем, што самымі масавымі і дзейнымі павінны быць краязнаўчыя таварыствы і гурткі на месцах, якія аб'ядноўвалі б усіх краязнаўцаў і іншых зацікаўленых людзей. Так, мы маем шэраг цікавых краязнаўчых таварыстваў, якія ўжо назапасілі становічы вопыт – таварыствы ў БДУ, БДПУ, Пастаўскае навуковае краязнаўчае таварыства «Ювента», народнае гісторыка-краязнаўчае аб'яднанне «Прылуцкая спадчына», студэнцкае навуковае таварыства архітэктуры і краязнаўства імя Шабунёўскага ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце транспарту і некастрычаных іншых. На нацыянальным узроўні прыкметна вылучаецца дзейнасць Студэнцкага этнаграфічнага таварыства, аб'яднанняў «Гісторыка», «Этнаўсё».

Але надзённай задачай апавіна быць стварэнне пры падтрымцы органаў мясцовай улады арганізацыйна-аформленых раённых і абласных краязнаўчых таварыстваў як важнага этапу ўдасканалення краязнаўчага руху (такія таварыствы ўжо існавалі ў 1920-я – 1930-я гг. у многіх раёнах і гарадах).

Хачу толькі асобнымі штырхамі вылучыць найбольш цікавыя краязнаўчыя праекты, што маюць ужо значны выхаваўча-практычны эффект:

- Фэст экскурсаводаў і яго роля ў папулярызацыі турызму і краязнаўства, які летас быў праведзены ўжо 10-ы раз;

- доўгатэрміновы праект Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі «Рэгіён на гісторыка-культурнай карце Беларусі», у межах якога праведзеныя даследаванні і рэспубліканскія

Свая гісторыя ёсць у кожнага горада

навукова-практычныя семінары ў Пастаўскім, Любанскім, Іванаўскім, Слоніцкім раёнах;

- «Віцебск: гісторыя рэальнай і папулярнай»;

- турыстычна-экскурсійны праект «Ад веку да веку» – «Мой Клецк – родная старонка»;

- «Пазнай гісторыю рукамі» Веткаўскага музея стараабраднасці і беларускіх традыцый імя Ф.Р. Шклярава;

- Тыдні краязнаўства ў Смалявіцкай цэнтральнай бібліятэцы імя М. Багдановіча «Каб любіць Смалявіччыну»;

- краязнаўчыя квэст-гульні як форма папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны ў аб'яднанні «Гісторыкі-краязнаўцы» ў Калінкавіцкім цэнтры дзяцей і моладзі;

- Ганцавіцкі краязнаўча-інфармацыйны партал;
- краязнаўчы інтэрнэт-партал «Маладзечанскі край у прасторы і часе»;
- рэгіянальны сайт «Ракаў на Слэчы».

У апошнія гады краязнаўцамі разам з навукоўцамі і галіновымі спецыялістамі рэалізуецца шэраг новых праектаў:

- Юрыем Важнікам з Мінска – на падставе кнігі «Геній майго месца» сфармаваны цікавы праект мемуарыялізацыі і фармавання лакальных турыстычна-экскурсійных маршрутаў па Міншчыне;

- калектывам навукоўцаў і практыкаў упершыню ў Беларусі падрыхтаваны і выдадзены энцыклапедычнае выданне «Арганы Беларусі»;

- прадпрымальнікам і краязнаўцам Францішкам Жылкам устаноўлены Памятны знак Яну Булгаку ў в. Пярэсека непадалёк Мінска; распачаты праект «Адраджэнне вадзяных млыноў на Беларусі» (адаюлены млын і на яго

базе створаны музей у Жодзішках, праведзены мастацкі пленэр і выстава «Нальшанскія сустрэчы» ў Лошыцкай сядзібе ў Мінску, рыхтуецца спецыяльнае выданне);

- Іванам Осіпавым створаная ўстанова развіцця традыцыйнага бортніцтва «Братэрства Босых Бортнікаў»;

- Арцёмам Слізікім праводзіцца вывучэнне гісторыі вузкакалеек у Беларусі, арганізацыя экскурсій па невядомых мясцінах чыгунак, нядаўна праведзенае свята «Масленіца» на вузкакалейцы, якая абслугоўвае торфабрыкетны завод «Дзітва» ў Лідскім раёне.

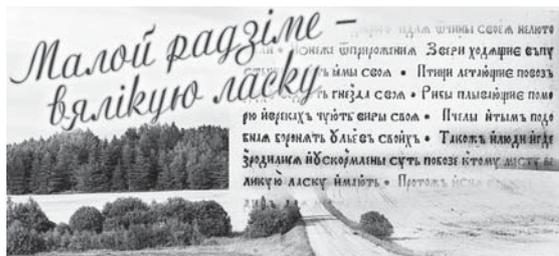
Хачу падкрэсліць актыўнасць і практычную значнасць гэтага праекта па адраджэнні вузкакалеек як цікавых турыстычных маршрутаў, напрыклад, «Браслаў – Друя», «Купа (Нарач) – Лынтупы». Усяго ў Беларусі захавалася прыкладна 30 малых чыгуначных шляхоў. Такія праекты могуць быць і прыярытэты для прыцягнення значных інвестыцый.

Важным і актуальным сёння з'яўляецца і развіццё канфесійнага краязнаўства. Вопыт дзейнасці Чырвонага касцёла ў Мінску і яго ксяндза-пробашча Уладзіслава Завальнюка па ўшанаванні памыці заснавальніка касцёла Эдварда Вайніловіча, Магдалены Радзівілы, пошуку слядоў Скарыны ў Чэхіі і іншыя праекты, па падрыхтоўцы грамадска-рэлігійнай літаратуры заслугоўвае падтрымкі і высокай ацэнкі.

Інакшы чынам выступленне на выдавецкай дзейнасці краязнаўцаў. Праведзены ў межах нашага форуму рэспубліканскі конкурс на лепшае краязнаўчае выданне яшчэ раз паказаў, што вельмі многія краязнаўцы

не толькі з'яўляюцца грамадскімі даследчыкамі, але і добра валодаюць перамога рыхтуюць фундаментальныя выданні. Не раз ўжо ўзгадваў імя Ігара Пракаповіча: разам з вялікай арганізацыйна-практычнай дзейнасцю ён падрыхтаваў і выдаў 45 цікавых кніг па гісторыі, геаграфіі і краязнаўстве Пастаўшчыны і Мядзельшчыны. Такой жа апантанасцю вызначаецца і аўтар шматлікіх кніг, стваральнік штомесячнага гісторыка-краязнаўчага электроннага выдання «Слоніцкі край» Сяргей Чыгрын, рэдактар і ўкладальнік штоквартальнага альманаха «Астрамечаўскі край» Аляксандр Валковіч, заснавальнік і аўтар «Рагачоўскага гістарычнага часопіса» Міхаіл Ольха, лідскі даследчык і краязнаўца Леанід Лаўраш, аўтар кнігі «Шпацыры па старой Лідзе», над якой працаваў каля 20-і гадоў і ў выніку атрымаўся цэлая энцыклапедыя Ліды. Грунтоўныя і цікавыя кнігі прадставілі на конкурс Іосіф Рубаха «Фрэскі гісторыі габраяў», Васіль Драгавец «Запозненне прызнанне», Уладзімір Дражын «Дражын – мая малая радзіма», Валяціна Відлога «Слуцк. Па старых адрасах», Тамара Джумантаева «Прагулкі па гістарычным цэнтры Полацка» і многія іншыя. Неабходна адзначыць і актыўную дзейнасць выдавецтваў «Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі», «Навука», Выдавецкага дома «Звязда», праваднага выдавецтва Віктара Хурсіка па падрыхтоўцы шматлікіх грунтоўных выданняў па краязнаўчай тэматыцы. Усяго на конкурс было прадстаўлена каля 200 выданняў, з імі вы можаце пазнаёміцца на кніжнай выставі, а з аўтрамы падвядзем вынікі і ўзнагародзім пераможцаў.

І на завяршэнне хачу яшчэ раз звярнуцца да нашай «Краязнаўчай газеты». Пры такім шырокім краязнаўчым руху яе запатрабаванасць пакуль застаецца невысокай – выпісваюць газету толькі 450 пастаянных падпісчыкаў. Па гэтай прычыне яна ўжо некалькі гадоў з'яўляецца нерэнтабельнай, і фонд з апошніх сіл, не атрымоўваючы бюджэтнай падтрымкі і не маючы права займацца камерцыйнай дзейнасцю, укладваючы асабістыя сродкі кіраўнікоў фонду і ахвярадаўцаў, пакуль утрымлівае яе, разумеючы, што калі яна будзе ліквідаваная, то ўжо наўрад ці хто яе адновіць. Таму лёс яе залежыць ад вас, шаноўныя ўдзельнікі форуму, і толькі разам з вамі мы зможам зрабіць яе больш цікавай і запатрабаванай.

Канферэнцыя

XII Няфёдаўскія чытанні

Напрыканцы лютага ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў адбыліся XII Няфёдаўскія чытанні «Беларускае мастацтва: гісторыя і сучаснасць».

З вітальным словам выступіла доктар філасофскіх навук, прафесар Святлана Вінакурава. Змястоўны даклад «Уладзімір Няфёд і ранняя творчасць Андрэя Макаёнка» прачы-

таў член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар Сцяпан Лашук. Спазнавальным было і выступленне Элы Клакоўскай на тэму «Сібірскі перыяд творчасці Яна Дамеля».

У канферэнцыі прынялі ўдзел Рычард Смольскі, Якаў Ленсу, Валеры Жук, Вадзім Салееў, Яўген Шунейка, Рыгор Баравік ды іншыя, у тым ліку і замежныя навукоўцы.

Матэрыялы чытанняў будуць выдадзеныя асобным зборнікам.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

Радзівілы з Паланэчкі

Паланэчка – паселішча (каля 400 жыхароў), размешчанае за 35 км ад Баранавічаў непадалёк знакамітай вёскі Ішкалдз. У Энцыклапедычным слоўніку Ф. Бракаўза і І. Ефрона паказана, што Паланэчка з’явілася на картах Беларусі ў XVI ст. як маёнтак старажытнага беларускага шляхецкага роду Дусецкіх-Рудамінаў. У склад дзя вялізных радзівілаўскіх латыфундыяў вёска ўвайшла ў канцы XVII ст.

Гэтае невялічкае мястэчка сёння ўжо дажывае свой век, хаця яшчэ 250 гадоў таму яно было цэнтрам культуры і грамадскага жыцця краю. Аб гэтым яшчэ сведчаць турыстычныя аўтобусы, што

завітваюць сюды час ад часу. І не дзіва, бо гэталу спрыяюць некалькі фактаў. Мястэчкам некалі валодалі найбагацейшыя магнаты нашай зямлі – Радзівілы, што, безумоўна, і паўплывала на яго развіццё. Да таго ж, захаваліся некалькі помнікаў, што сведчаць пра былую веліч гэтага месца. Акрамя таго Паланэчка знаходзіцца ўсяго за 18 км ад знакамітага Міра, за 45 км ад Нясвіжа, а таксама за 10 км ад вёскі Завоссе, дзе нарадзіўся сусветна вядомы паэт Адам Міцкевіч. Гэта ўсё дае магчымасць аглядзець не толькі самыя папулярныя турыстычныя кропкі нашай краіны, але і зазірнуць за заслонку...

віль Трывулзіна на возеры Кома, якая знаходзіцца недалёка ад італьянскага горада Беладжыя.

Паланэчкаўскі палацава-паркавы ансамбль – не толькі важны культурна-асветніцкі цэнтр на беларускіх землях, але і выдатны помнік архітэктуры класіцызму канца XVIII – пачатку XIX ст., месца захоўвання найбагатай бібліятэкі, архіва, нумізматычнай калекцыі.

Палац у Паланэчцы быў толькі малой часткай маёмасці Радзівілаў. Але загое які! Яго пабудавалі з камянёў метравой шырыні, затым сцены былі абкладзены чырвонай цэглай. Ёсць звесткі, што ў гліну давалі курыныя яйкі – для трываласці. Некалі палацава-паркавы ансамбль складаліся з дома з флігелямі, узной браны, капліцы-пахавальні, аранжарэі, парку з рэдкімі пародамі дрэваў і прыгожымі вадаёмамі.

Вядома, у сядзібе збіраліся выбітныя кампазітары, паэты, музыканты, дзяржаўныя дзеячы, а ўваход у парк быў увогуле даступны ўсім. З твораў Евы Фялінскай мы даведваемся, як шыкоўна праходзілі тут урачыстыя прыёмы. Былі вытанчаныя тэатральныя і балетныя пастаноўкі (музыка да некаторых арыяў пісаў сам Мацей), атракцыёны і мноства забаваў, што вызначаліся выдатным густам.

Канстанцін Радзівіл – сын Мацея Радзівіла, палітычны і грамадскі дзеяч, навагрудскі павятовы маршалак, адзін з першых беларускіх фалькларыстаў, мецэнат, аякун народнай асветы. Пры Канстанціне мястэчка не губляе сваіх пазіцыяў, і зноў гэта не дзіва, бо князь з’яўляўся членам Віленскай адукацыйнай

камісіі (1820), камергерам двара Яго Імператарскай Вялікасці (1832), членам Гродзенскага губернскага апякунскага камітэта аб турмах (1837), ганаровым дасорцам вучэльняў Навагрудскага павета (1845), ганаровым папачыцелем Гродзенскай гімназіі (1859). Быў узнагароджаны ордэнамі Св. Станіслава 2-й і 3-й ступеняў.

На пакінутыя бацькам сродкі пачаў значную перабудову палаца ў стылі ампір, у якім трохі пазней арганізуе рэдакцыю часопіса «Народ і час».

У 1850-я гг. стварыў кнігі «Статыстычны нарыс Навагрудскага павета» і «Этнаграфічныя звесткі аб жыхарах Навагрудскага павета» (захоўваюцца ў архіве РАН у Санкт-Пецярбургу), дзе ахарактарызаваў беларускую мову як «крывіцкую гаворку». Таксама склаў слоўнік мясцовых словаў, запісаў прымаўкі, абрадавыя песні, апісаў строі навагрудскіх сялянаў, іх абрады на Купалле, Дзяды, куццю і вясалле.

Радзівілы жылі ў Паланэчцы да 1939 г. Палац пад час вайны занялі немцы, а ў 1943 г. ён будзе спалены. Па вайне там была школа, якая ў свой час прымала да 3000 вучняў. Цяпер будынак у заняпадзе...

Але акрамя палаца ў вёсцы ёсць што яшчэ паглядзець, напрыклад, касцёл 1899 г. у неагатычным стылі, вадзяны млын 1819 г. – найстарэйшы сярод захаваных у Беларусі, стабы – рэшта былой велічы паркаў.

*Кацярына КАЗЛОВА,
малодшы навуковы супрацоўнік
Нацыянальнага гісторыка-
культурнага музея-запаведніка
«Нясвіж»*

**Два самыя ўплывовыя
Уладальнікі**

Мацей Радзівіл – падкаморы ВКЛ, з 1790 г. – віленскі кашталан, знакаміты кампазітар і драматург, аўтар лібрэта да адной з першых беларускіх операў «Агатка, альбо Прыезд пана», сын Леона Радзівіла і Ганны Людвікі з Мяцельскіх. Хлопчык у малым узросце страціў бацьку, і Ганна пасля мінімальна кароткага тэрміну выйшла замуж за нясвіжскага ардыната, гетмана ВКЛ Міхаіла Казіміра Рыбаньку. Таму сваё дзяцінства Мацей правёў у адной з найшыкоўнейшых рэзідэнцыяў Беларусі. Нагадаем, што ў той час Нясвіж быў яшчэ і культурнай сталіцай ВКЛ, а нясвіжскі замак стаў «пляцоўкай» для развіцця таленту Мацея. Менавіта ў Нясвіжы хлопчык зацікавіўся драматургіяй і музыкай. Князь атрымаў добрую хатнюю адукацыю, потым вандраваў па Еўро-

пе. Але пад час падарожжа ў 1771 г. нечакана памірае яго маці, і малады князь быў вымушаны вярнуцца і ўскласці на сябе абавязкі старшага прадстаўніка роду.

Справы ўпарадкаваліся толькі ў 1773 г. і князь асталёўваецца ў Паланэчцы. Гэты перыяд і стане першым этапам да росквіту мястэчка.

Дакладнай даты закладкі сядзібы няма. Яна

фармавалася Радзівіламі, верагодна, пачынаючы з другой паловы XVIII ст. Аб барочнай сядзібнай планіроўцы сведчыць выцягнутая кампазіцыйная вось, што і цяпер часткова прасочваецца, і наваколны парк. Перапланіроўку сядзібы пасля 1773 г. пачаў Мацей. Галоўнай яе дамінантай з’яўляўся палац, пабудаваны па праекце невядомага італьянскага дойліды па прыкладзе

Мастачка з Нясутычаў

(Працяг. Пачатак у №№ 9–10)

Не абмяжоўваючыся ведамі, якія атрымала ва ўніверсітэце, Т. Стагановіч дадаткова вывучала мастацтва літаграфіі. У 1969 г. на міжнароднай выстаўцы ў Нью-Ёрку экспанавалася малюнак мастачкі, на аснове якога Дзіцячы фонд ААН стварыў калядную віншавальную паштоўку «Дрэва Фэстывалю». Паштоўкі разшліся па розных краінах свету, а сродкі за іх продаж былі накіраваныя на дапамогу дзецям. Пазней і іншыя малюны творцы былі адзначаныя Дзіцячым фондам і з'явіліся не толькі на калядных паштоўках, але і на плакатах («Анёл трубіць»). Вельмі ўдалымі аказаліся распрацаваныя мастачкай калажы з выявай 12-і знакаў Задыха для аздаблення вялікіх шаўковых хустак, што вырабляла адна з амерыканскіх кампаніяў. Прыгожы галаўны ўбор з задавальненнем набывалі жанчыны. У той жа час Т. Стагановіч пачынае актыўна ўдзельнічаць у нацыянальных мастацкіх выстаўках. Яна стала членам трох мастацкіх клубаў, што давала магчымасць часцей выстаўляць свае творы. У 1968 г. у Нью-Ёрскай галерэі адбылася яе персанальная выстаўка. Цягам наступных трох гадоў брала ўдзел у шматлікіх мастацкіх выстаўках. На адной з іх атрымала залаты медаль.

Да 1973 г. Т. Стагановіч з мужам здымалі кватэру ў Нью-Ёрку. Гэты горад прывабліваў мастачку сваімі музеямі і галерэямі, канцэртнымі заламі і оперным тэатрам, бібліятэкамі і батанічным садом. Тут яна наведвала выстаўкі і знаёмілася з мастакамі. Але горад, дзе вірвала мастацкае жыццё, давалася пакінуць, калі А. Кольба атрымаў працу далёка ад горада. У 1973 г. сям'я пабудавала дом і перабралася жыць бліжэй да месца службы гаспадары.

Мастачку радавала тое, што новы дом стаяў сярод лесу, і яна жыла ў атачэнні прыгожай прыроды, дзе магла слухаць спевы птушак і назіраць за іх жыццём. Яна не магла нацешыцца маленькімі вавэрчакі, якія прабіраліся блізка да дома і нават скакалі ёй на плечы. І тады яна ўспамінала матуліны апаведы пра Мураванку, дзе ў парку

было шмат гэтых звяркоў, і адна рудая вавэрка нават прыходзіла ў хату і спала ў рукаве бацькавага кажуха. Гэтыя ўспаміны патхіялі мастачку, і яна пачала весці дзённік назіранняў за прыродай, збіраючыся напісаць дзіцячую кніжку са сваімі ілюстрацыямі. Сям'я пабудавала пад соснамі домікі для птушак і вавэрак, мяхамі закупляла зерне, каб кармаць іх. Жыццё ў гармоніі з прыродай дае штуршок для творчасці многім людзям, не была выключэннем і Т. Стагановіч. Яна заўважала прыгажосць нават самых маленькіх і сціплых кветчак, любіла ўглядацца ў неба, і яе ахоплівалі ўспаміны аб дзіцячых гадах, калі яна, лежачы на траве ў родных Нясутычах, разглядала воблак і выглядае птушчак, зайчыкаў, ягнятак і анёлаў, якія павольна плылі над галавою, і ў цеплыні летняга сонца на роднай

«Надзея. На ўшанаванне 10-й гадавіны Чарнобыля»

зямлі адчувала ціхамірнасць і спакой. Прырода была для яе святым Божым тварэннем, і здавалася, што яе настрой супадае з настроем прыроды, яна адчувала сабе часцінкай нашай пудоўнай зямлі.

Дзіцячая кніжка Т. Стагановіч «Чыкары, Чырвоная Вавэрка», над якой мастачка працавала шэсць месяцаў, выйшла ў 1980 г. з яе тэкстам і ілюстрацыямі. Яшчэ раней пабачылі свет іншыя кнігі аўтара: «Біяграфія Палярнага Мядзведзя» (1972), «Гульні дзікіх жывёлаў» (1976), «Прыйдзі

адведаць Горад падземных вавэрак» (1978), а таксама – «Азіяцкае прыкладнае мастацтва» (1970).

Увесь час Т. Стагановіч вельмі плённа працавала, цягам 1973 – 1979 гг. яе творы экспанаваліся больш чым на 50-і выстаўках у прэстыжных галерэях ЗША. Не менш плённымі былі для яе і 1980-я гг. Да 1994 г. адбылося 6 персанальных выставак мастачкі. Асобныя працы былі адзначаныя ўзнагародамі. У 1978 г. яе імя было ўключанае ў даведнік «Хто ёсць хто ў мастацтва Амерыкі». Пазней яе біяграфія з'явілася яшчэ ў пяці амерыканскіх даведніках.

З 1973 г. амаль чвэрць стагоддзя яна брала ўдзел у беларускіх мастацкіх выстаўках, што лагічна пры царкве Св. Ефрасінні Полацкай у Саўт-Рыверы. Гэтыя выстаўкі і беларускае асяроддзе ў Амерыцы сталі часткаю яе жыцця. У 1976 г. у ЗША адбыўся Першы Беларуска-амерыканскі фестываль, у якім прынялі ўдзел многія беларусы Амерыкі. Т. Стагановіч актыўна ўдзельнічала ў падрыхтоўцы фестывалю, які павінен быў расказаць амерыканцам пра беларускую і паказаць адметнасць беларускага мастацтва. Праз год на Другім Беларуска-амерыканскім фестывалі мастачка ўзначаліла аддзел фальклорна-вясельнага мастацтва. Да яго падрыхтавала дэманстрацыю беларускіх народных касцюмаў з розных куткоў Беларусі, да кожнага сама падабрала колеры і матэрыял. Характэрнае беларускае касцюмаў літаральна ўскалыхнула і зачаравала публіку. Асаблівае ўражанне выклікалі ў прысутных дзеці ў вышываных кашулях з пясамі, у рознакаляровых спаднічках, фартушках і портачках. Пазней на беларускіх і этнічных фестывалях мастачка дэманстравала амерыканскім глядачам сваё ўменне ткаць рукамі паясы ў розных колерах разнастайнымі ўзорамі. Гэтыя фестывалі сталі для яе патрыятычным абавязкам, які выконвала няўхільна.

Мощным болям адгукнулася ў сэрцы Т. Стагановіч чарнобыльская

Тамара Стагановіч-Кольба

трагедыя. Разам з іншымі беларусамі замежжа яна займалася зборам сродкаў для дапамогі хворым беларускім дзецям. Пра трагічны падзеі нагадвае яе твор «Надзея. На ўшанаванне 10-й гадавіны Чарнобыля», дзе перад глядачом паўстаюць мury старажытнага Навагрудскага замка, ахутаныя цёмнымі хмарами... Яшчэ адна карціна на беларускаму тэматыку «Захад сонца над Нёманам» таксама хвалюе сваімі экспрэсіўнымі фарбамі. Яркі сонечны шар на фоне ліловага неба над блакітнаю безданню вады нагадвае моцную ўспышку купальскага вогнішча, якая жоўтым полымем адлюстроўваецца ў вадзе магутнай ракі, ахутанай зеляняй прыбярэжных раслінаў.

У 1993 г. Т. Стагановіч атрымала запрашэнне ад Дзяржаўнага мастацкага музея БССР з прапановаю арганізаваць у Мінску персанальную выстаўку. Цэлы год мастачка натхнёна рыхтавалася да гэтай падзеі, пецылася думкаю, што зможа зноў пабачыць знаёмыя з дзіціства краявіды Навагрудчыны і адведаць родныя Нясутычы. І вось яна зноў на радзіме, якую давалася пакінуць паўстагоддзя таму. Сышоўшы па сходах самалёта, дакранулася рукою да зямлі і падзякавала Богу за тое, што даў магчымасць наведаць Бацькаўшчыну. Яе чакалі сустрэчы са шматлікімі сваякамі, мастакамі, наведанне тэатраў і нават магчымасць пазбіраць у лесе грыбы.

Святлана КОШУР,
г. Карэлічы

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Тамара Стагановіч дэманструе, як ткаць беларускія паясы на Інтэрнацыянальным фестывалі ў Нью-Джэрсі (1987 г.)

Вось і для вясны Масленіца прыйшла!

Важна кантактаваць у сферы дабрыні

У Ершычах Смаленскай вобласці Расіі прайшоў пяты Міжнародны фестываль духоўнай песні і паэзіі «Дорогою добра». Суседнюю Магілёўскую вобласць у ім прадстаўлялі клімаўчане і хацімчане.

У мясцовым цэнтры культуры было шматлюдна. Загадчыца аддзела па культуры адміністрацыі Ершыцкага раёна Галіна Бучкіна прывітала ўдзельнікаў, яе парадавала, што сярод выступоўцаў – шмат маладых удзельнікаў.

Натхнёна чыталі свае вершы на духоўную тэму члены Ершыцкага паэтычнага клуба «Вдохновение», рослаўскага літаратурнага аб'яднання «Истоки», а землякі з Свята-Узвасненскага Архіерэйскага падворка сяла Кузьмічы прапанавалі эпізоды гумарыстычнай пастаноўкі. Клуб аўтарскай песні і паэзіі «Окно» з Дзеснагорска прадставіў свае творы (дарэчы, адна з членаў клуба, Алена Каравая, – ураджэнка Беларусі). Сяло Корсікі прадставілі

самыя маладыя прыхаджане Храма Нараджэння Найсвятой Багародзіцы, з Шумяцкага раёна завітала цэлая каманда паэтаў і спевакоў.

Бадай найбольш апладыментаў глядачоў пачуў паэт з беларускага Хоцімска Аляксандр Александрын, які прачытаў жартоўную паэму. Яго зямляк Андрэй Зубрыцкі прачытаў свае паэтычныя радкі, прысвечаныя роднаму хоцімскаму краю.

А нашыя Клімавічы на ершыцкай сцэне прадстаўлялі паэт-песеннік Аляксандр Пукілаў з вёскі Мілаславічы, кіраўнік Клуба традыцыйных славянскіх каштоўнасцяў раённай бібліятэкі Вольга Максімовіч і аўтар гэтых радкоў.

Іван ЛАПО, краязнаўца, член Беларускага саюза журналістаў

Масленіца – старажытнае славянскае свята, якое пакінулі нам у спадчыну продкі. Асноўная яго накіраванасць – провады зімы, жаданне хуткага надыходу вясны. 29 лютага ў Беларускамоўнай гімназіі № 2 г. Барысава прайшло свята Масленіца для вучняў 1 – 8 класаў. Пры яго правядзенні арганізатары імкнуліся ўлічыць элементы аўтэнтычнасці, адметны каларыт традыцыйнага свята беларускага народнага календара. Дапамаглі ў гэтым досвед і прафесійныя здольнасці педагога А. Пушкінай.

Пачалі свята вядучыя-скамарохі Ганна Федаровіч, Станіслаў Гатоўка, Лізавета Ластаўка, Дамініка Пяткевіч і Валерыя Ластаўка ў ролі Вясны. Вясельым атрымаўся масленічны карагод пад кіраўніцтвам настаўніцы музыкі Л. Мяшковай. Песні, танцы вакол пудзла Зімы сабралі разам вучняў, настаўнікаў і бацькоў. Усе з задавальненнем слухалі народныя масленічныя мелодыі і спевы як у традыцыйным выкананні, так і ў эстраднай апрацоўцы, удзельнічалі ў вясельых конкурсах, у відовішчых спартыўных спаборніцтвах, наладжаных настаўнікамі фізічнай культуры і здароўя С. Бабіцкім і М. Пятровічам. Працаваў і кірмаш, дзе вучні разам з бацькамі прапанавалі гасцям свята свае кулінарныя вырабы.

Кульмінацыйна свята стаў конкурс «Маслянічны пояс з хустак», які арганізавала намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце С. Касценіч. З даўніх часоў жаночая хустка (хуста) лічылася магічным сімвалам, абярэгам ад усяго дрэннага. Таму ўдзельнікі конкурсу павінны былі зрабіць як мага доўгі пояс-ланцужок з хустак, каб гэтым паказаць сваю моц, арганізаванасць і добрыя пажаданні да вясны, што ідзе.

Цудоўна, калі праводзяцца свята, што нараджаюць добры настрой, аб'ядноўваюць людзей, надаюць сілу і надзеі на лепшае.

Дзмітрый АБРАМОВІЧ, намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце Беларускамоўнай гімназіі № 2 г. Барысава

Узнагароджанне каманды з Клімавічэй

«Прыхадзі хутчэй, вясна!»

Уздоўж

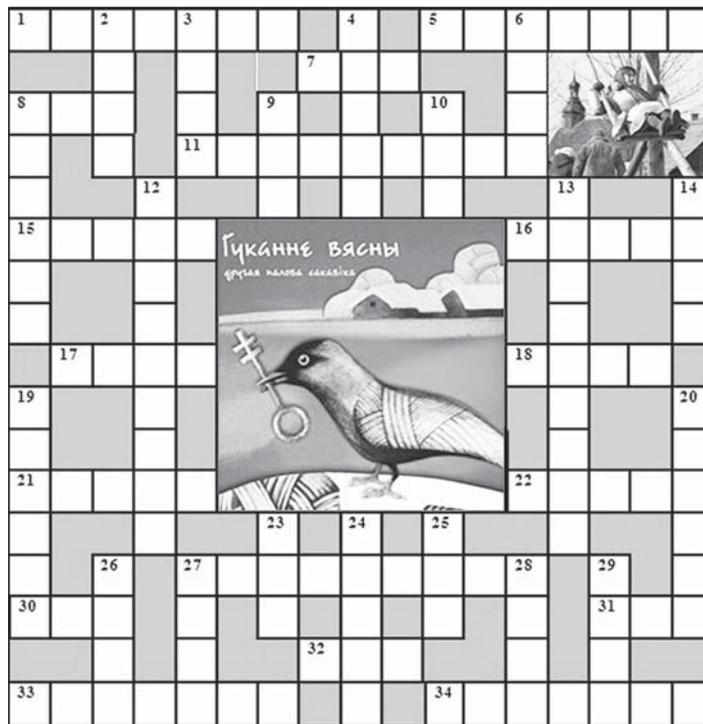
1. Тое, што і ўзгорак. На ім збіралася гуканне моладзь, гукаючы вясну; звычайна гуканне вясны адбывалася на свята Саракі, 22 сакавіка, у дзень вясенняга раўнадзенства. 5. Масавая народная гульня, якая, як і гушканне на арэлях, выконвала на гуканні вясны магічную функцыю. 7. Вялікае ліставое дрэва. 8. Сістэма ўмоўных абазначэнняў, сігналаў, якія перадаюць інфармацыю. 11. «... ранняя птушачка, // Чаго так рана з выраю вылятаеш?» З вяснянкі, якую дзяўчаты спявалі, гукаючы вясну. 15. «Пахнуць далі бярозавым сокам, // Чарназёмна пахнуць вясной». З верша М. Багуна «Вясновы ...». 16. «Пагрэцца сеў на комін // Абветраны ...». З верша У. Мазго «Халодная вясна». 17. Тое, што і стос. 18. Калі на Саракі на стрэхах ляжыць ..., то на Дабравешчанне ... будзе пакрываць усю зямлю (прыкм.). 21. Чытанне ўголас. 22. Неялікі грамадскі парк. 27. Бярозавы сок. 30. Травяністая расліна з прыемным пахам. 31. Урачысты верш. 32. «... бушуе – вясну чуе, // Воран крача – сырухоча. // Дзеўка плача – замуж хоча». З вяснянкі. 33. «Карагодыя ракі // І падружкі, і вянкі, // ... новыя. // Смачны сны вясновыя». З верша П. Броўкі «На-стачка». 34. Шчыраец.

Упоперак

2. ... з гор, і рыба з нор (прыкм.). 3. Ад-

люстраванне каго-, чаго-небудзь у карыкатурным выглядзе. 4. Вясной цэбар вады – лыжка гразі, а восенню лыжка вады – ... гразі (прыкм.). 6. Тое, што і батлейка. 8. Чатырохколавы конны экіпаж; паводле вяснянак, менавіта на ... прыбывае на зямлю вясна. 9. Рэальнасць, рэчаіснасць. 10. Ніз судна. 12. Раздзел метэаралогіі; 23 сакавіка працаўнікі беларускай гідраметэаралагічнай службы адзначаюць сваё прафесійнае свята. 13. «Вясна ж мая, вясненачка, // Дзе ж твая дочка – ...? // – Мая дочка ў садочку». З вяснянкі. 14. Тонкі слой ледзяных крышталёў на паверхні чаго-небудзь. 19. Прысмакі, якія на Саракі выпякалі ў выглядзе птушак: кулікоў, буслоў, жаўрукоў. 20. «Прыхадзі хутчэй, вясна: // Ты – крылатая зарніца. // Ты – прызыўная. ... // Ты – дзяўчынка-чараўніца». З паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка». 23. «Стайць вярба ў канцы сяла. // На той вярбе ... кветачкі». З вяснянкі. 24. Пра таго, хто ўмее добра ездзіць. 25. ... салдаты – не войска, ... дубы – не дуброва (прыкм.). 26. Калі ... прыляцеў да 14 сакавіка – быць лету мокраму, а снег рана сыйдзе (прыкм.). 27. Мучны выраб, спечаны на скаварадзе. 28. Страва са звараных крупай. У час гукання вясны закопвалі ў зямлю гаршчок ..., аддаючы тым самым ахвяру зямлі. 29. На Рыгора (25 сакавіка) зіма ідзе ў ... (прыкм.).

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Сакавік

26 – Касцюк Міхаіл Паўлавіч (1940, Навагрудскі р-н – 2019), вучоны-гісторык, акадэмік НАН Беларусі, лаўрэат прэміі НАН Беларусі і Сібірскага аддзялення РАН імя акадэміка В.А. Капцюга (2003) за кнігу «Нарыс гісторыі беларусаў у Сібіры ў XIX – XX стст.», ганаровы архівіст Беларусі, ганаровы грамадзянін Навагрудскага раёна, узнагароджаны медалём Ф. Скарыны – 80 гадоў з дня нараджэння.

26 – Шніп Віктар Анатольевіч (1960, Валожынскі р-н), паэт, лаўрэат прэміі імя У. Маякоўскага (1987), літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» (2007), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2008), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2017) – 60 гадоў з дня нараджэння.

28 – Паўловіч Яўген Мікалаевіч (1940, Рудзенск – 2012), артыст балета, рэжысёр-пастаноўшчык, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

29 – Дудзюк Зінаіда Іосіфаўна (1950, Браслаўскі р-н), паэтэса, празаік, драматург, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі (2018) – 70 гадоў з дня нараджэння.

29 – Корш-Саблін (сапр. Саблін) Уладзімір Уладзіміравіч (1900, Масква – 1974), кінарэжысёр, адзін з пачынальнікаў беларускай мастацкай кінематографіі, народны артыст Беларусі і СССР, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1950), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968), узнагароджаны ордэнамі У.І. Леніна, «Знак Пашаны» – 120 гадоў з дня нараджэння.

31 – Сянюкоўскі Восіп (Юльян) Іванавіч (1800, Віленскі пав. – 1858), вучоны-ўсходназнаўца, дыпламат, пісьменнік, адзін з заснавальнікаў жанру навукова-фантастычнай апавесці ў расійскай літаратуры, мовазнаўца, журналіст, член-карэспандэнт Пецярбургскай АН – 220 гадоў з дня нараджэння.

31 – Шурман Леанід Барысавіч (1950, Хабараўскі край), беларускі музычны дзеяч, кампазітар, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

Народ сказаў...

Настаўнік і вучань у акуларах.

– Пятро, навошта чалавеку вушы?

– Каб бачыць.

– Як жа гэта?

– А як бы я насіў акуляры, каб у мяне не было вушэй.

Настаўніца падышла да аднаго вучня, з дакорам пглядзела на яго і сказала:

– Зноў маці рашыла за цябе задачу?

– А што мне рабіць, калі тата ніколі не мае часу.

Настаўнік (да вучня 1-га класа). Як цябе завуць?

У тэатры «Зніч»

Днямі рэдакцыя «КГ» атрымала з Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра «Зніч» пісьмо, якое падаем ніжэй. Калі, ласка, улічыце гэтую інфармацыю пад час планавання сваіх справаў.

Добры дзень, калі ласка, адмяніце на сайце ўсе спектаклі ў сакавіку.

З павагай, адміністрацыя тэатра.

Вучань. Я не ведаю. **Настаўнік.** А як маці кліча цябе, напрыклад, есці?

Вучань. Яна ніколі мяне не кліча. Пакуль яна паставіць талерку, дык я ўжо за сталом.

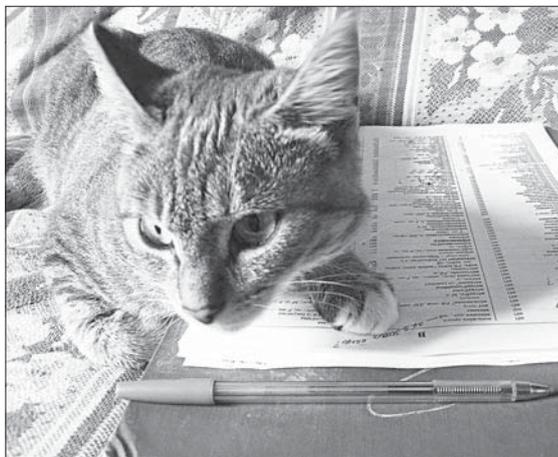
На ўроку хіміі настаўнік звяртаецца да вучня:

– Што будзе з золатам, калі яго пакінуць на адкрытым паветры?

– Яно знікне, – адказаў вучань.

Бацька. Калі ты нарэшце выправіш свае двойкі?

Сын. Не ведаю, тата. Напэўна, не выпраўлю, бо наша настаўніца ніколі не пакідае журнал у класе.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

«**ПОМНІКІ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ**» – інфармацыйны навукова-метадычны бюлетэнь, які выдавала Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Выдаваўся штоквартальна на беларускай мове ў Мінску з 1970 г. па 1989 г. Разлічаны на масавага чытача. Друкаваў матэрыялы пра гістарычныя помнікі Беларускага народа, аб яго культуры (народнае мастацтва, фальклор, архітэктура, выяўленчае і манументальнае мастацтва, літаратура, музыка), на інш. тэмы. Асвятляў пытанні аховы, вывучэння і прапаганды помнікаў. Змяшчаў метадычныя распрацоўкі, кансультацыі, парады пярвічным арганізацыям. Ілюстраваны каларовымі і чорна-белымі фотаздымкамі, малюнкамі. У бюлетэні друкаваліся этнографы, фалькларысты, краязнаўцы, даследчыкі народнага мастацтва і мастацкіх промыслаў.

З 1989 г. выходзіў пад назвай «Спадчына» (заснавальнікі Беларускага фонду культуры і рэдакцыя часопіса «Спадчына»).

ПОРАЗАЎСКАЯ КЕРАМІКА – ганчарныя вырабы майстроў з г.п. Поразава Свіслацкага раёна. У канцы XIX – пачатку XX ст. мястэчка Поразава лічылася адным з буйных ганчарных цэнтраў Гродзеншчыны (прыкладна 200 майстроў). Выраблялі чорна-глянцаваны посуд гаспадарчага прызначэння: гаршчкі з накрывкамі, збанкі, гладышы, міскі, бабачнікі, рынкі ды інш.

У залежнасці ад аб'ёму вырабы мелі характэрныя мясцовыя назвы. Так, міскі былі малыя (да 1 л), сярэднія (1,5 л), вялікія (да 3 л); гаршчкі дзяліліся на пітушкі (да 1 л), саганчыкі (да 2 л), скляннікі (3 л), сярэднікі (да 10 л). Посуд вызначаўся буйнымі, выразна прафіляванымі формамі, падкрэсленымі глянцаваным дэкорам у выглядзе вертыкальных і ка-

рых рысак, паяскамі ўзораў, выціснутых зубчастым кодам (карбоўкай), частку вырабаў аздаблялі суцэльным глянцаваннем (калекцыя такога посуду пачатку XX ст. што экспанавалася на Віленскай саматужніцка-прамысловай выстаўцы ў 1913 г. зберагаецца ў Музеі старажытнабеларускай культуры ІМЭФ НАН Беларусі).

Сёння вырабляюць чорнаглянцаваны посуд невялікіх аб'ёмаў і нешырокага асартыменту (гаршчкі, збанкі, бабачнікі, міскі).

Калекцыі поразаўскай керамікі зберагаюцца ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь ды інш.

Поразаўская кераміка